

УДК 37.091.3: 78.01

ВЗАЄМОДІЯ МИСТЕЦТВ ЯК ФАКТОР ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА ПОЛІХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

Геннадій БРОДСЬКИЙ, Інга ШЕВЧЕНКО (Кіровоград, Україна)

У статті йдеться про педагогічні закономірності і принципи формування майбутнього педагога-музиканта поліхудожнього профілю, якому притаманний інтегративний характер діяльності на основі поєднання функцій педагога, режисера, просвітянина, виконавця.

Ключові слова: педагог-музикант, професійна підготовка, взаємодія мистецтв, музика, художня діяльність.

В статье идет речь о педагогических закономерностях и принципах формирования будущего педагога-музыканта полихудожественного профиля, которому присущий интегративный характер деятельности на основе сочетания функций педагога, режиссера, просветителя, исполнителя.

Ключевые слова: педагог-музыкант, профессиональная подготовка, взаимодействие искусств, музыка, художественная деятельность.

The article is about pedagogical conformities and principles of forming of future teacher-musician of poli-art type, which inherent integrated character of activity on the basis of combination of functions of teacher, stage-director, educator, performer. Integration of Ukraine in world society, the social requirements of high level of formed, culture, professionalism of specialists require forming of teacher-musician of new structure. Conception of trade education is sent to forming of creative personality, apt at self-perfection, initiative, abilities to realize the purchased knowledge in practical activity. During realization of the personality-oriented strategy of studies priority direction there is creation of authorial schools on the basis of development of modern pedagogical technologies. Defects in the system of preparation of specialists of artistic type require integration of positive experience of traditional model of studies with the increase of mobility of student with the purpose of preparation of specialists at the level of international requirements. It predetermines a requirement in preparation of specialist of poli-art type, for which cooperation of arts is the mean of decision of educational tasks and capture new pedagogical technologies. By basis of cooperation of arts as a higher level of integration there are intersubject copulas. Cooperation of arts generates artistic new formations by means of which personality is able integrally to perceive all types of artistic activity.

Keywords: teacher-musician, professional preparation, cooperation of arts, music, artistic activity.

Постановка проблеми. Перетворення сучасного суспільства України, її інтегрування у світове товариство на засадах принципів неперервної професійної освіти, вивчення й аналіз особливостей суспільного прогресу, соціальні вимоги високого рівня освіченості, культури, професіоналізму

фахівців потребують формування вчителя нової формації, зокрема педагога-музиканта.

В останні роки активно формується концепція професійної підготовки спеціалістів вищої школи, що базується на основних положеннях філософії освіти, теорії педагогічних систем, структурно-функціональному та діяльнісному підходах, аналізі педагогічних систем з позиції управління, принципів цілісності та технологічності. В той же час визначилась національна спрямованість освіти на формування культури особистості, яка орієнтована перш за все на інновації, при цьому культурний розвиток відбувається під знаком інтеграції.

Згідно з Болонською конвенцією, формується єдиний європейський простір вищої освіти, у якому діяльність національних систем вищої освіти відбуватиметься на основі загальної стратегії, цілей і принципів єдиних або близьких моделей організації навчально-наукової діяльності, взаємовизначених систем забезпечення якості, вільного обміну студентами. Паритетним стає напрямок підвищення якості професійної підготовки вчителя мистецьких дисциплін як носія загальнокультурних цінностей, фахівця, який за допомогою мистецтва є не лише транслятором тієї чи іншої інформації, але й ініціатором впровадження моделей стимулювання чуттєвої сфери особистості синхронно з включенням механізмів активної пізнавальної діяльності. Отже, **метою** даної статті є визначення педагогічних закономірностей і принципів формування майбутнього педагога-музиканта поліхудожнього профілю.

Аналіз досліджень і публікацій з проблем професійної підготовки вчителя музики показав, що пріоритетним напрямком у реалізації особистісно-орієнтованої стратегії навчання, що базується на принципах співробітництва, співтворчості вчителя й учня, є створення авторських шкіл на основі розробки сучасних педагогічних технологій. У галузі викладання мистецьких дисциплін до представників авторських шкіл можна віднести О.Рудницьку, М.Лещенко, В.Орлова, О.Щолокову.

Розглядаючи роль мистецтва в розвитку культури майбутніх фахівців, О.Рудницька наголошує на доцільності оволодіння вмінням систематично поповнювати знання згідно з профілем викладання дисциплін художньо-естетичного циклу, виокремлюючи самостійну галузь педагогіки мистецтва, яка характеризується особливостями методології, закономірностями, принципами, дидактичними засобами, зумовленими природою художньої творчості [10].

Використовуючи елементи культурно-історичного мислення, О.Отич систематизує концепції Платона, Аристотеля, Сократа щодо гармонії прекрасного й морального на основі синтезу мистецтв та визначає шляхи формування загальної та професійної культури майбутнього фахівця, забезпечення цілісності й гармонійності розвитку усіх її сутнісних сил [4].

У працях М.Лещенко обґрунтовується концепція створення вчителем «поля пізнавально-активного естетичного потенціалу», що є стимулом педагогічного впливу, створення інформаційного образу учнів, який реалізується через власні дії та вчинки на основі включення почуттєво-емоційної сфери [1, с. 3]. Це підтверджує концепцію взаємодії почуттів і знань, коли «почуття без знань – неефективні; знання без почуттів – нелюдяні» [1, с. 18].

В.Орлов наголошує на тому, що сенс художньо-педагогічного спілкування полягає у визначенні якості активного спілкування з творами мистецтва [3, с. 167], у зв'язку з чим ефективність організації професійного становлення в системі «викладач – твір мистецтва – студент» зумовлена усвідомленням ролі та значення суб'єктів, рівнем їхньої готовності, забезпеченням емоційно-творчої атмосфери міжсуб'єктного діалогового спілкування [3, с. 169].

О.Щолоковою формулюється концепція про визначення професійної художньо-естетичної освіти, де основи художньої культури складають зміст методологічних, світоглядних і загальнохудожніх підходів, які формують особистість учителя [11, с. 7].

Аналіз сучасної системи підготовки фахівців мистецького профілю дозволив констатувати значні недоліки: відсутність вмінь і навичок самостійної систематичної роботи, готовності до мобільних дій, самооцінки, самоконтролю, оволодіння вмінням співпрацювати з викладачем, що виконує режисерську функцію, а не передає студенту знання в готовому вигляді. Традиційна модель навчання спрямована на вплив ззовні, що не дозволяє достатньою мірою впливати на процес реалізації особистісно орієнтованого навчання, зумовленого необхідністю розвитку творчих здібностей, здатності до творчої самореалізації. Цьому повинні сприяти створення й упровадження педагогічних технологій, зумовлених вдосконаленням, застосуванням та оцінюванням систем, способів і засобів поліпшення процесу засвоєння знань.

Необхідним компонентом кредитно-модульної системи організації навчального процесу як сучасної освітньої технології є підвищення мобільності студентства в межах зони вищої освіти Європи з метою підготовки фахівців на рівні міжнародних вимог [2]. У зв'язку з цим особливого значення набувають розробка й обґрунтування змісту підготовки вчителя мистецьких дисциплін, якому притаманний інтегративний характер діяльності на основі поєднання функцій педагога, режисера, просвітянина, виконавця.

Виклад основного матеріалу. В основі професійної підготовки педагога-музиканта лежить принцип цілісного підходу, що знаходить відображення у взаємодії трьох компонентів: музично-естетичного, педагогічного й виконавчого розвитку спеціаліста [5]. На цій основі можна визначити такі професійні якості педагога-музиканта: педагогічний такт,

творчий характер діяльності, поєднання глибоких теоретичних знань з високою виконавською підготовкою, високий рівень музичного мислення, повага до особистості кожного учня, високі вимоги до себе й самокритичність. Однією з умов ефективної підготовки вчителя музики є розкриття перед студентами перспективи використання наявних знань і вмінь безпосередньо в практичній роботі в школі, що передбачає сформованість позитивного ставлення до педагогічної діяльності.

Зміни у сфері культури, у системі мистецької освіти, у професійно-практичній діяльності в загальноосвітніх і спеціальних закладах зумовлюють потребу в підготовці фахівця поліхудожнього профілю, орієнтованого не лише на набуття професійних якостей у рамках досягнення монохудожнього простору музики як виду мистецтва та культури, але й на концептуальне досягнення сутності інтеграції мистецтв, яка є одним із механізмів вирішення проблеми цілісного художнього становлення вчителя з урахуванням взаємодії різних видів художньої діяльності, їх взаємодоповнення; виділення методологічних засад інтегративних механізмів поліхудожньої діяльності на основі взаємодії:

- принципів гуманізації та діалогічності навчання завдяки взаємодії внутрішніх і зовнішніх структур особистості, що дає змогу аналізувати взаємозв'язок підсвідомого, надсвідомого, безсвідомого та сприяти обґрунтуванню педагогічних впливів на інтуїтивну сферу особистості (саме це забезпечує гуманно-діяльнісний підхід до розвитку особистості);
- засвоєння знань про принцип деструкції як первинний механізм творчого мислення, який впливає на організацію творчої діяльності особистості (гуманізація навчання досягається шляхом включення протилежних мотивів у професійну діяльність, при цьому вони не перекреслюють можливості взаємного існування);
- принципів стратегії творчої трансформації особистості, що передбачає опору на творчий метод митця (в основі цього методу лежить концепція інтеграції когнітивних та інтуїтивних компонентів) [6, с. 7–8].

Потреба в підготовці педагога-музиканта поліхудожнього профілю на основі педагогіки взаємодії мистецтв зумовлена специфікою культурно-освітньої діяльності, для якої важливою є взаємодія музики, літератури, кіно, театру, образотворчого мистецтва. У зв'язку з цим доцільно зупинитися на потребі в підготовці вчителя музики поліхудожнього профілю, для якого засвоєння основ взаємодії мистецтв є одним із засобів вирішення освітніх завдань і оволодіння новими педагогічними технологіями в умовах з'ясування статусу професійної підготовки, який не отожднюється лише з сукупністю знань, навичок та вмінь у межах академічної освіти [9].

Фахівець поліхудожнього профілю оволодіває професійними знаннями, навичками, уміннями, а також готовий до розуміння механізмів інтеграції різних видів художньої діяльності на основі взаємодії мистецтв, що сприяє формуванню його світогляду, національного менталітету, пізнанню законів національної та світових культур. Концепція взаємодії мистецтв базується на інтеграції різних видів художньої діяльності та передбачає цілісне сприйняття образів світу на основі накопичення чуттєвого досвіду особистості. Технологія навчання на основі взаємодії мистецтв передбачає використання методів проблемного навчання і порівняння, які дають змогу встановити риси подібності та відмінності.

В основу подальшої еволюції форм, методів, принципів застосування взаємодії мистецтв, як вищого рівня інтеграції, лягли міжпредметні зв'язки, які забезпечують формування цілісної картини світу на основі встановлення логіко-конструктивних взаємозв'язків. Вони відображають чинні закономірності та сприяють запровадженню в педагогічний процес методів порівняльно-методологічного аналізу, але не можуть подолати існуючих штамів сприйняття в оволодінні рефлексією над текстами культури. Тому, досліджуючи пошук шляхів підготовки майбутніх педагогів з поліхудожнього профілю на основі взаємодії мистецтв, ми керувалися наступними положеннями.

Кожний художній твір можна уявити у вигляді «образної конструкції», зміст якої визначається формою, специфікою художньої мови.

Поняття «взаємодія мистецтв» розглядається як уніфікований засіб, спроможний формувати в майбутніх педагогів поліхудожнього профілю здатність синтезувати різні типи художньо-образних конструкцій і здійснювати одночасний чи послідовний перехід від одного типу конструкції до іншого.

При цьому інтеграція (взаємодія мистецтв) потребує визначення механізмів синтезованого педагогічного впливу. До таких механізмів відносимо конкретно-предметну образність, музично-пластичний і зображально-пластичний жест, зображальну деталь у співвідношенні з динамікою руху образу, специфічні мовні й надмовні засоби, конкретизацію музичної образності, ключове слово.

Зміст педагогічного впливу згаданих механізмів визначається їхньою можливістю інтегрувати специфічні характеристики мистецтв у загальні погляди (якості) педагога поліхудожнього профілю.

Взаємодія мистецтв породжує художні новоутворення, за допомогою яких особистість спроможна цілісно сприймати всі види художньої діяльності на основі інтегративного руху художнього образу, коли музика, слово, жест, пластика, статика й динаміка зображення синтезуються.

Взаємодія мистецтв як фактор підготовки педагога поліхудожнього профілю забезпечує формування потреби накопичення досвіду культури та його інтегрування в пізнавальні процеси учнів, самовдосконалення знань,

умінь у їх проекції в поняття сенсу й значення текстів культури, оволодіння педагогічними технологіями для професійної діяльності в контексті комунікативної компетенції на основі суб'єктно-суб'єктних взаємодій.

Підготовка педагогів поліхудожнього профілю, у нашому випадку педагога-музиканта, реалізовувалась на основі взаємодії таких принципів:

- корекції художнього сприйняття на основі диференціації музики як виду мистецтва, що передбачає специфіку її сприйняття;
- взаємодоповнення мистецтв, що сприяє їх синтезованому сприйняттю;
- взаємозв'язку емоційно-ціннісних відношень з вербальними й авербальними формами сприйняття, що забезпечує певний баланс між чуттєвим і раціональним;
- варіативності художньо-образних структур і можливостей їх знакової заміни, що сприяє формуванню синестезій.

Технологія підготовки вчителя поліхудожнього профілю передбачає також використання системи методів і прийомів навчання. Серед них метод пізнання аксіологічних цінностей текстів культури на основі їх взаємозв'язку й інтеграції, що сприяє розвитку нелінійного (поліфонічного) сприйняття; сугестивно-кібернетичні методи, які забезпечують багаторівневий вплив мистецтва на формування здатності одночасно бачити і слухати; метод сфокусованої символіки, який дозволяє зрозуміти мовні коди глибинних взаємозв'язків; метод аналогій, який забезпечує подібність на основі художніх синестезій.

Висновки. Сьогодні особливого значення набуває роль художньо-просвітницької діяльності педагогів гуманітарного циклу, які здійснюють педагогічне керівництво в школах, училищах, вишах нашої держави. Під художньо-просвітницькою діяльністю вчителя ми розуміємо цілеспрямований процес оволодіння знаннями про естетичні ідеали, філософські думки, типології сучасних форм художнього мислення, збагачення цими знаннями підростаючого покоління.

Саме такі педагоги можуть забезпечити не тільки передачу готових знань, навичок і вмінь, а й довести доцільність не вивчення світу, а його розуміння, зменшення навантаження на раціональну сферу особистості, підвищення ефективності процесу формування фахівця, який прагне до нестандартних, неординарних, сучасних форм мислення. Тому й виникає потреба в підготовці у сфері мистецтва й культури педагогічних кадрів поліхудожнього профілю, які забезпечують оволодіння кількома видами художньої діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Лещенко М.П. Щастя дитини – єдине дійсне щастя на землі: до проблеми педагогічної майстерності: Навчально-методичний посібник / М.П.Лещенко. – К.: АСМІ, 2003. – Ч. 1. – 304 с.

2. Методичні рекомендації викладачам щодо розробки та впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) / Розробка завідуючого лабораторії педагогічних технологій Кожевникової І.І. – Макіївка: МЕР, 2004. – 37 с.
3. Орлов В.Ф. Професійне становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: Монографія / За заг. ред. І.А.Зязюна / В.Ф.Орлов. – К.: Наукова думка, 2003. – 262 с.
4. Отич О.М. Мистецтво у розвитку особистості професіонала / О.М.Отич // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: Зб. наук. праць / За ред. І.А.Зязюна, Н.Г.Ничкало. – К., 2003. – С. 189 – 197.
5. Падалка Г.М. Пріоритетні напрямки розвитку сучасної мистецької освіти / Г.М. Падалка // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 1 (6). – К.: НПУ, 2004. – С. 15 – 20.
6. Рейзенкінд Т.Й. Контекстне усвідомлення художніх текстів культури вчителем музики : педагогічна технологія / Рейзенкінд Т.Й. // Науковий вісник Південноукраїнського педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського. Педагогічні науки: Зб. наукових праць. – Одеса, 2003. – С. 9 – 18.
7. Рейзенкінд Т.Й. Принципи гуманізації навчання як фактор професійної підготовки вчителя мистецьких дисциплін / Рейзенкінд Т.Й. //Громадянське суспільство та проблеми становлення особистості: наукові доповіді та повідомлення Міжнародної науково-практичної конференції. Вип. 1. /Ред. кол. А.С.Лобонова (наук. ред.) та ін. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – С. 21 – 29.
8. Рейзенкінд Т.Й. Художній текст як дидактичний матеріал у професійній підготовці вчителя музики / Рейзенкінд Т.Й. // Науковий вісник Південноукраїнського педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського. Педагогічні науки: зб. наукових праць. – Одеса, 2001. – Вип. 12. – С. 27 – 34.
9. Рейзенкінд Т.Й. Шляхи впровадження досвіду авторських шкіл у професійну підготовку вчителя музики / Рейзенкінд Т.Й. // Педагогіка вищої та середньої школи: збірник наукових праць / Гол. ред. д.п.н., проф. Буряк В.К. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – Вип. 11. – С. 131 – 154.
10. Рудницька О.П. Культуровідповідність мистецької освіти / О.П.Рудницька // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / За ред. І.А.Зязюна. – К.: Віпол, 2000. – С. 108 – 133.
11. Щолокова О.П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя: монографія / О.П.Щолокова. – К., 1996. – 173 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бродський Геннадій Леонідович – заслужений працівник культури України, доцент кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх учителів музики.

Шевченко Інга Леонідівна – відмінник освіти України, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх учителів музики.